

PREMIÄR PÅ INTIMAN 20 MARS 2015

FOLKETS FIENDE

AV HENRIK IBSEN

ANNEFAH/SJÖVALL

MALMÖ STADSTEATER

MALMOSTADSTEATER.SE

FOLKETS FIENDE

Av Henrik Ibsen

Premiär på Intiman 20 mars 2015

Originaltitel En folkefiende

Översättning Klas Östergren

Förlag Colombine Teaterförlag

Regi och bearbetning Dritëro Kasapi

Scenografi och kostym Annika Nieminen Bromberg

Ljus- och videodesign Tobias Stål

Mask Agneta von Gegerfelt

ROLLISTA

DOKTOR TOMAS STOCKMANN, badläkare ..... Emil Almén

FRU KATERINE STOCKMANN, lärare ..... Cecilia Lindqvist

PETRA, deras dotter ..... Hilda K. Ekengren/Vilma Linton

PETER STOCKMANN, kommunalråd ..... Fredrik Gunnarson

MARIA KIIL, industriägare, Katerines mor ..... Li Brådhe

HOVSTAD, redaktör på Folkbladet ..... Mattias Linderöth

BILLING, medarbetare på tidningen ..... Johannes Wanselow

ASLAKSEN, tryckeriägare och
ordf. i fastighetsägarföreningen ..... Lars-Göran Ragnarsson

EMIL ALMÉN

CECILIA LINDQVIST

HILDA K. EKENGREN

VILMA LINTON

FREDRIK GUNNARSON

LI BRÅDHE

MATTIAS LINDERÖTH

JOHANNES WANSELOW

LARS-GÖRAN RAGNARSSON

Ibsen och *En folkefiende*

av Leif Zern, författare och teaterkritiker

När Henrik Ibsen skrev *En folkefiende* befann han sig mitt uppe i en av sina mest produktiva och skapande perioder. Året var 1882. Bakom sig hade han *Ett dockhem* och *Gengångare* och framför sig *Vildanden* och *Rosmersholm*. Alltsammans mellan 1879 och 1886. Sällan har en dramatiker under en så kort tidsrymd exploderat i en så rik samling idéer och debattämnen. Medan *Ett dockhem* blev en omedelbar succé, vann *Gengångare* och *Rosmersholm* både radikala anhängare och konservativa häcklare. Tillsammans med *Hedda Gabler* hör de fortfarande till Ibsens oftast uppförda pjäser.

En folkefiende har alltid levt ett osäkrare liv. Ibsen var själv osäker på om han, som han skrev i ett brev till förläggaren i juni 1882, skulle kalla sitt nya verk "et lystspel eller et skuespil, det har meget av lystspels karakter ved sig, men også en alvorlig grundtanke". Lustspelet säger något

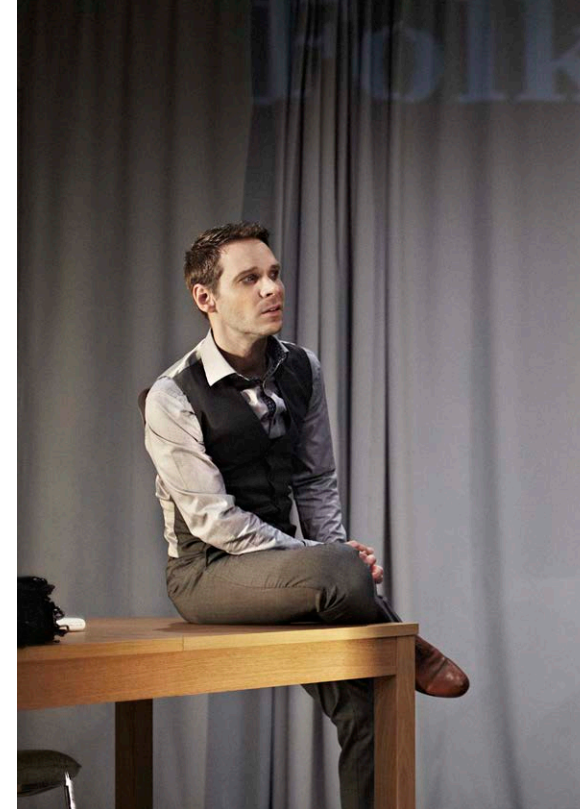
om formen – den allvarliga grundtanken något om tendensen. *En folkefiende* är Ibsens sista renodlat politiska pjäs, ett av hans effektivaste samtidsdramer.

Vad är det som gör den så effektiv?

Tomas Stockmann, styckets huvudperson, är badläkare vid en anläggning som bidragit lika mycket till den lilla norska stadens ekonomi som till befolkningens hälsa. Så upptäcker Stockmann att badvattenet är förorenat och kräver att badet hålls stängt medan det saneras. Stadens styresmän drar örnen åt sig. En ekonomisk förlust måste vägas in i kalkylerna, hälsovinster mot privata intressen. Snart står Stockmann ensam i kampen för sina ideal, som en Don Quijote fäktande mot vad han kallar "den kompakta majoriteten".

Det är här *En folkefiende* vänder, från komedi till politiskt idédrama, låt vara

att den aldrig helt och hållet lämnar lustspelets lätta distans till ämnet. Är Tomas Stockmann en narr eller en visselblåsare, en tidig miljöaktivist? Kanske något tredje – en profotascist som i det avgörande ögonblicket tar steget från liberala ideal till aristokratiskt folkförakt? Det senare är inte så långsökt som det låter sedan man lyssnat till hans ofta citerade slutreplik: ”Saken är den, ska ni veta, att världens starkaste man, det är han som står mest ensam”.

Ibsens kungstema är liberalismen. Genom allt han skriver känner man tyngden av begrepp som frihet, rätt och sanning. Stockmann vägrar att kompromissa med dessa ideal. Övriga centralt placerade personer i pjäsen har inga svårigheter att backa från sina principer när samma liberala ideal kolliderar med det egna privata och/eller politiska intresset. En av dem råkar vara Tomas äldre bror Peter, bad-

anläggningens ordförande, borgmästare och polischef.

För att förstå denna allt annat än komedivänliga intrig måste man känna till att *En folkefiende* skrevs under ett dramatiskt övergångsskede i norsk historia: striden om parlamentarismen i början av åttiotalet, den som slutade med att Norge som det första landet i Norden år 1884 införde parlamentarismen som statskick (i Sverige skedde det demokratiska genombrottet betydligt senare).

En folkefiende är visserligen inget debattinlägg i den aktuella frågan, men Ibsens frågor är alltid hans tids frågor. Det är lätt att klistra etiketter på honom. Liberal. Feminist. Radikal. Själv värjde han sig mot alla sådana försök. Ändå vet vi att han engagerade sig i kvinnans rättigheter. Redan i *De ungas förbund* från 1869 – något av en förelöpare till *Ett dockhem* – bryter

Kammarherre Bratsbergs svärdotter Selma ut i ett litet uppror mot kvinnans underordnade ställning i familjen och i samhället:

”Ni satte kläder på mig som på en docka, ni lekte med mig som man leker med ett barn. Och ändå kunde jag känna jubel vid tanken på att bära det tunga, jag kände allvar och längtan efter det som stormar och lyfter och höjer”.

Hos Ibsen är honnörsorden sällan mer exakta och personliga än så. I *Ett dockhem* väntar Nora på att ”det vidunderliga” ska inträffa i äktenskapet med Helmer. I *Rosmersholm* väntar Rebekka West på att Rosmer ska förvandla dem till ”glada adelsmänniskor”. Det är en dialog som ger intryck av att undvika det konkreta, som om livet och samhället ställde alltför stora krav på människorna för att de någonsin skulle kunna få se sina ideal förverkligade.

Den som i likhet med Selma längtar efter ”det som stormar och lyfter och höjer” lär aldrig bli nöjd.

Tomas tror i det längsta att hans sanningskrav omfattas av alla offentliga personer i det framstegsvänliga samhälle där han verkar, och det är i besvikelsen över att han misstagit sig som han uttalar sitt förakt för ”den kompakta majoriteten”, ett anatema över demokratin.

Låt oss anta att Ibsen var en sann liberal

som trodde på individens frihet. I så fall var han på samma gång en liberal som inte trodde på att hans ideal kunde förverkligas i praktiken. Han vrider och vänder på honnörsorden utan att nå någon tillfredsställande lösning. Hans pjäser är en provkarta på möjliga förhållningssätt. I slutet av *Ett dockhem* talar Nora om för sin man att hon upptäckt att deras äktenskap inte byggs på sanning. Och vi applåderar henne. Fem år senare dyker Gregers Werle upp i *Vildanden* och talar om för Hjalmar och Gina Ekdal att inte heller deras äktenskap bygger på sanning.

Sanning i bägge fallen! Ändå får Gregers Werle sällan samma ivriga applåder som Nora – hans fundamentalistiska sanningskrav leder ju bland annat till Hedvigs död. Senast jag såg *Vildanden* blev Gregers nästan utbuad av publiken.

Medan Gregers är en fanatiker, är Nora en feministisk förgrundsgestalt, och för att hitta en utgång ur denna labyrint av motsägelser måste vi följa Ibsens råd och läsa hans dramatik som en helhet. Han predikar inte, han skriver oavbrutet om förluster, om en labyrint som inte har någon utgång.

Ibsen såg in i framtiden. I Tomas Stockmann fann han en samtida gestalt som är lika mycket samtida med oss och våra parlamentariska kompromisser och demokratiska svek. Hans blick förföljer oss. ■

HEJ DRITËRO KASAPI

Är *Folkets fiende* en av dina favoritpjäser?

Jag har inte direkt favoritpjäser. Men det finns pjäser som jag känner har en relevans för vår samtid och som berättar om någonting väsentligt om något som upptar mina tankar. *Folkets fiende* är en sådan pjäs. I all sin "enkelhet" väcker den en rad frågor om vad som påverkar vår individuella och kollektiva syn på vad som är sanning och vad som är rätt eller fel.

Hur är det att jobba med en text av Ibsen?

Henrik Ibsen är en mästare. Hans pjäser tillåter att återberättas genom ett samtida filter utan att tappa berättelsens kärna. Inte att undra på att han är en av de mest spelade dramatikererna i världen.

Är ensam starkast?

Vi är alla beroende av varandra, även när vi inte har direkt med varandra att göra. Därför är det inte alltid lätt att få ihop sin personliga moral och sitt eget bästa med den kollektiva moralen och det allmänna bästa. Det skapar en rad paradoxala motsättningar för individen och lika stora motsättningar för kollektivet, alltså samhället.

Dritëro Kasapi är född 1975 och utbildad teaterregissör vid The Faculty of Dramatic Arts i Skopje, Makedonien. 1999 grundade han Childrens Theatre Centre (CTC) i Skopje. Mellan 2005 och 2008 var han konstnärlig ledare för Gottsunda Dans & Teater. Dritëro har arbetat som regissör i hela Europa. I Sverige har han tidigare bland annat satt upp *Enron* (2010), *Hamlet* (2013) och *Tribes* (2014) på Örebro länsteater, *En midsommarnattsdröm* (2010) och *Två herrars tjänare* (2014) på Uppsala stadsteater, *Othello* (2011) på Riksteatern och *Martyrer* (2013) på Stockholms stadsteater.

Inspicient Kristian Larsson
Produktionsassistent/sufflör Josefina Johansson

Teknikmästare
Jonathan Flygare, ansvarig
Linda Andersson, rekvisita
Ida Holmberg, rekvisita
Daniel Kullman, ljus
Joel Kästel, ljud
Jimmy Nilsson, ljud, video

Teknisk koordinator Karin Ragnarsson
Kostymkoordinator Marie Jonsson
Kostymateljé Mariane Josefsson, Andrea Stenman, Anja Svård
Påklädare Ebba Dahlberg
Färgning och kostymservice Alicja Ekerholm

Marknadschef Jenny Bång
Art Director Johan Sjövall
Fotograf affischbild Mattias Ankras
Föreställningsfotograf Frans Hällqvist
Informatör/programredaktör Carin Hebelius
Kommunikatör Erik Roman
Försäljningschef Maria Girke Magnusson
Serviceansvarig Inger Börjesson
Innesäljare David Ringqvist
Säljare Izabella Parti
Tryck KSPrint Digitaltryck, Malmö

Koordinator Smedjan Niklas Gagner
Koordinator Dekormåleri Kristian Lefèvre
Koordinator Snickeri Christer Matsson
Tapetserare Mikael Palmqvist
Specialeffektsmakare Magnus Nilsson
Konstruktör Anders Turesson
Scenografiteknicke samordnare Erik Pilesjö
Verkstadschef Dan Sörensen

Producent Lisa Ericstam
Dramaturg Anna Kölen
Dramaturgpraktikant Sofia Westerlund
Teknisk chef Maria Månsson
Chef maskavdelningen Agneta von Gegerfelt
Chef kostymavdelningen Paola Billberg Johansson
Föreståndare kostymservice Gyöngyi Balázs
Ljusansvarig Sven-Erik Andersson
Transportansvarig Hans Wendel
Ekonomischerf Leif Jonsson
Städledare Rinna Möller

Chefssassistent Sara Backlund Hammar
VD/Teaterchef och ansvarig utgivare Petra Brylander

FOTOGRAFERING OCH LJUDUPPTAGNING ÄR
AV UPPHOVSRÄTTSLIGA SKÄL EJ TILLÅTEN

VAR VÄNLIG STÄNG AV MOBILTELEFONEN

MALMÖ STADSTEATER